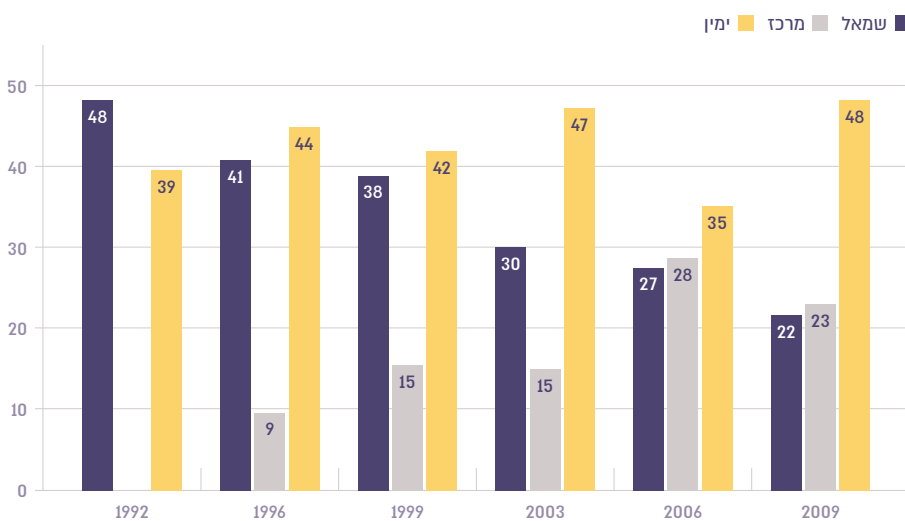

סקר מולד 2012

מבוא

בשנים האחרונות רווחת התחושה שרוב הישראלים רואים ב'שמאל' בהקשרו הפוליטי גוש פוליטי לא רלוונטי. תחושה זו נתמכת בנתונים סטטיסטיים: לאורך שני העשורים האחרונים אחוזי ההצבעה לגוש הימין נותרו בין 39% ל-48%, ואילו גוש השמאל הלך ודעך מ-48% תמיכה ב-1992 ל-22% בלבד בבחירות האחרונות. התמיכה בגוש הימין נותרה על כנה, אך גוש השמאל איבד יותר ממחצית כוחו בתקופה זו. רוב התמיכה שאיבד השמאל עברה למפלגות המרכז ובעיקר ל'קדימה'. הימין לא נפגע מעליית המרכז הפוליטי,² אך גם לא הרוויח משמעותית מירידת השמאל (תרשים 1).

תרשים 1: אחוזי הצבעה לכנסת לפי גושים

זהו הרקע לסקר מקיף שנערך ב'מולד': המרכז להתחדשות הדמוקרטיה' באביב 2012. בסקר נבחנו עמדות הציבור הישראלי בנושאים הנוגעים לעמדותיו הפוליטיות. בין היתר נבחן הדימוי הציבורי של הגושים הפוליטיים בישראל, עמדות הציבור בנושאים מרכזיים וזיהוי עמדות והצעות מדיניות עם השמאל או עם הימין. הסקר נועד להציג תמונת מצב של הנוף הפוליטי הישראלי, אך לא דרך נקודת המבט המקובלת של מפלגות ופוליטיקאים אלא באמצעות התמקדות בנושאי הליבה של החיים הציבוריים בישראל.

הסקר נערך במאי-יוני 2012 בראיונות טלפוניים בקרב מדגם מייצג של 1,000 ישראלים שמתוכם 678 יהודים 'ותיקים' (שאינם עולים), 162 פלסטינים אזרחי ישראל ו-160 יהודים יוצאי ברית המועצות לשעבר. השאלון נוסח בעברית, בערבית וברוסית. טעות הדגימה במדגם המלא היא +/-3.1% ובקרב המגזרים 3.76%, 7.7% ו-7.75% בהתאמה.³ את הסקר ערכה חברת הסקרים האמריקנית GBA (Gerstein Bocian Agne) Strategies.

הערות שוליים

1 הניתוח מבוסס על אחוזי ההצבעה למפלגות שעברו את אחוז החסימה בלבד. לצורך הניתוח נחשבו המפלגות הערביות כמפלגות שמאל, המפלגות הדתיות-לאומיות כמפלגות ימין וכך גם ש"ס מבחירות 1996 והלאה. החשבת ש"ס כמפלגת שמאל בבחירות 1992, שבהן הצטרפה לקואליציה בראשות רבין, מחזקת את המגמה המתוארת. מפלגת 'הדות התורה' לא נכללה באף אחד מן הגושים.

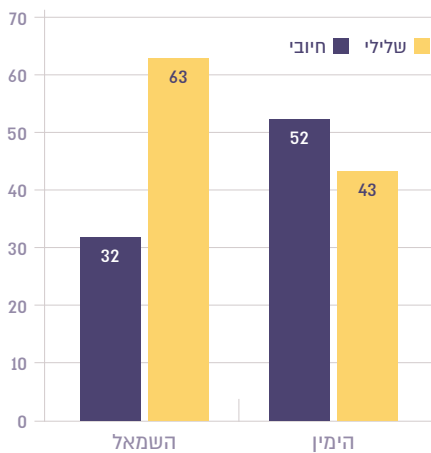
2 היוצאות מן הכלל הן בחירות 2006. הקמת מפלגת 'קדימה' בראשות ראש הממשלה אריאל שרון, שזכה לפופולריות אישית רבה בקרב מצביעי הליכוד, פגעה גם בימין. עם זאת, גם אז הייתה זליגה מן השמאל אל המרכז.

3 בשאלות מסוימות פוצל המדגם וטעות הדגימה עלתה בהתאם.

הדימוי השלילי של השמאל בישראל

1

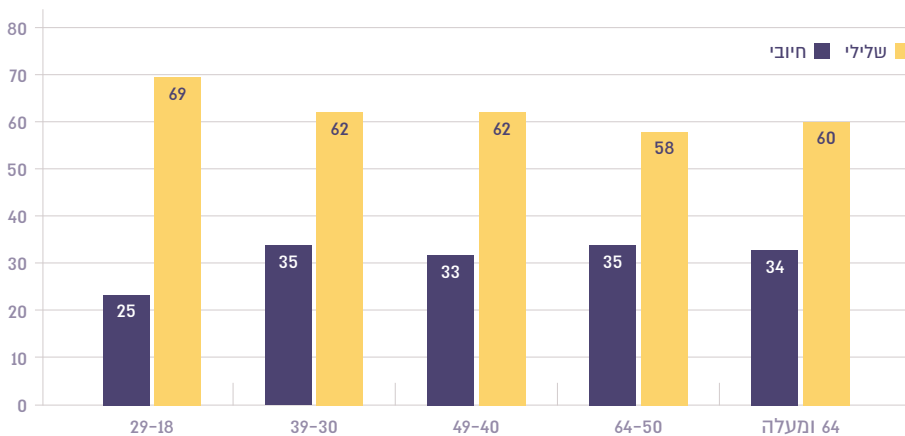
תרשים 2: תשובה לשאלה "האם דעתך על המושגים הבאים חיובית או שלילית?" בקרב כל הנשאלים

סקר 'מולד' מצביע על כך שהירידה בעצמה הפוליטית הממשית של גוש השמאל מלווה בפגיעה קשה באופן שבו נתפס המושג 'שמאל' בציבור הישראלי. בתשובה לשאלה 'האם דעתך על המושגים הבאים חיובית או שלילית?' הצהירו 63% מהנשאלים כי דעתם על 'השמאל' שלילית, ו-32% ראו בו מושג חיובי. המושג 'הימין', לעומת זאת, זכה להד חיובי מצד 52% מהנשאלים ולהד שלילי מצד 43% מהם בלבד (תרשים 2).

ניתוח הנתונים בחתך גילי מראה כי הדעה השלילית על השמאל מובהקת יותר ככל שגיל הנשאלים יורד (תרשים 3). צעירים בישראל, בפרט צעירים יהודים ילידי הארץ (בתרשים שאינו מובא כאן), מחזיקים בדעה שלילית על השמאל יותר מכל קבוצת גיל אחרת.

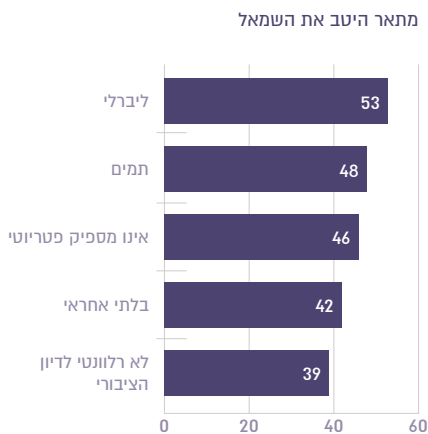
תרשים 3: פילוח המשיבים לשאלה "האם דעתך על השמאל חיובית או שלילית?" לפי קבוצות גיל

תרשים 4: "לגבי כל מילה או משפט ציין אם הם מתארים את השמאל והימין באופן טוב מאוד, טוב, לא כל כך טוב או לא טוב בכלל"

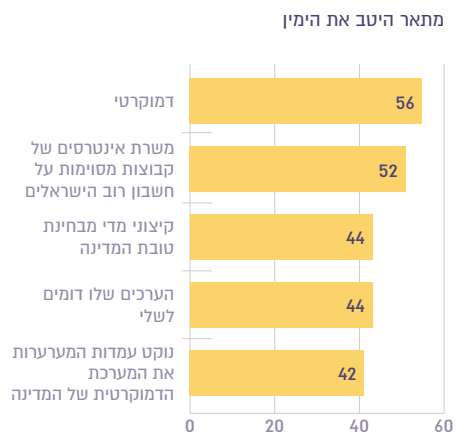

תרשים 5: "לגבי כל מילה או משפט ציין אם הם מתארים את השמאל והימין באופן טוב מאוד, טוב, לא כל כך טוב או לא טוב בכלל"

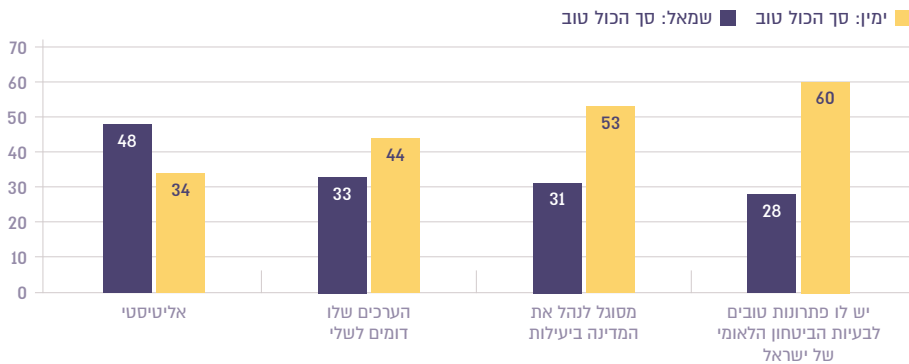
כדי לפרק את הדימוי השלילי למרכיביו ולהבין מנין הוא נובע הוצגה לנשאלים רשימת מילים ומשפטים. הנשאלים התבקשו לומר אם המשפט או המילה מתארים את 'הימין' ואת 'השמאל' באופן טוב מאוד, טוב, לא כל כך טוב או לא טוב בכלל. בקרב משיבי הסקר הסתמנו מספר תחומים שבהם דימוי השמאל היה חזק יותר: רוב הנשאלים החשיבו את השמאל כנאבק על עקרונותיו; בהשוואה לימין נהנה השמאל מיתרון בעיני הנשאלים במידת היותו חברתי ובמאבקו למען זכויות שוות לכלל הישראלים (תרשים 4).

דווקא בתחומים השולטים בשיח הציבורי הפוליטי התמונה העולה מן הסקר שונה מן הצפוי (תרשים 5). רוב המשיבים (47%) חשו כי המשפט 'אינו מספיק פטריוטי' לא מתאר היטב את השמאל למרות השיח הער בתקשורת ברוח זו. מובן שאין בכך כדי לבטל את העובדה כי זו נקודת תורפה מרכזית עבור השמאל הישראלי. עם זאת ניתן לראות ש-46% מטיילים ספק בנאמנות השמאל למדינה, ואילו אחוז דומה (44%) סבור כי הימין קיצוני מדי מבחינת טובת המדינה. איזון זה בין אפיונים מקבילים של השמאל והימין חזר על עצמו בכמה סוגיות.

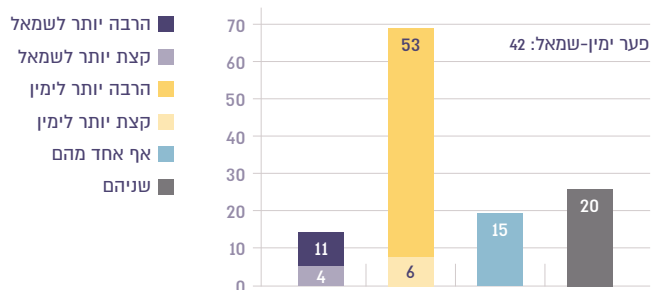
אך בניגוד לתחומים שבהם נהנה השמאל מיתרון יחסי או לכל הפחות מאוזן בהשוואה לדימוי הימין, בסקר הסתמנו ארבעה היגדים שבהם סבל השמאל מדימוי חלש במיוחד: 'יש לו פתרונות טובים לבעיות הביטחון הלאומי של ישראל', 'מסוגל לנהל את המדינה ביעילות', 'הערכים שלו דומים לשלי' ו'אליטיסטי'. אחוז ניכר מן הציבור הישראלי תופס את השמאל כמנוכר, חסר אונים בתחום הביטחון ונעדר יכולת למשול (תרשים 6). מנתונים אלה ניתן להסיק כי בעיית היסוד של השמאל הישראלי אינה נובעת מתזוזה של עמדות הציבור לימין אלא מהערכה נמוכה של יכולת גוש השמאל להוביל את המדינה ומתחושת ריחוק וניכור, שנציגי המחנה יוצרים אצל חלק גדול מהבוחרים.

תרשים 6: "לגבי כל מילה או משפט ציין אם הם מתארים את השמאל והימין באופן טוב מאוד, טוב, לא כל כך טוב או לא טוב בכלל"

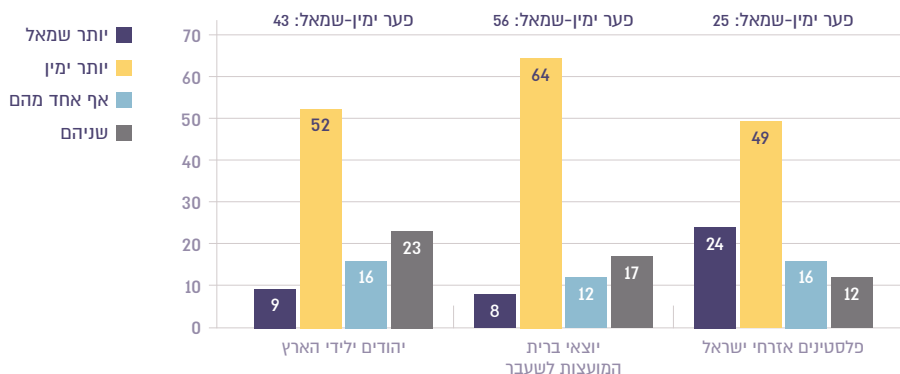

מבט נוסף על נושא הביטחון מגלה עד כמה חלשה תדמית השמאל בתחום זה. כאשר נשאלו הנסקרים אם 'תגובה בכוח הולם כלפי איומי ביטחון וטרור' מאפיינת יותר את השמאל או את הימין בחרו 53% מהמשיבים בימין ורק 11% בשמאל – הפרש של 42% (תרשים 7). ניסוח השאלה התייחס ל'כוח הולם' ולא לנטייה כללית להגיב בכוח לאיומים. פילוח המשיבים לפי מגזרי אוכלוסייה מראה כי הפער בדימוי בין הגושים הפוליטיים מובהק במיוחד בקרב עולים מרוסיה ומצומצם במיוחד בקרב ערביי ישראל (תרשים 8).

תרשים 7: תשובה לשאלה "האם אתה מקשר את העמדה הבאה לימין או לשמאל – תגובה בכוח הולם כלפי איומים ביטחוניים וטרור" בקרב כל הנשאלים (באחוזים)

תרשים 8: תשובה לשאלה "האם אתה מקשר את העמדה הבאה לימין או לשמאל – תגובה בכוח הולם כלפי איזמים ביטחוניים וטרור" בקרב כל הנשאלים (באחוזים)

אף על פי שהמשיבים קיבלו מהמראיינים שתי אפשרויות בלבד – 'יותר ימין' או 'יותר שמאל' – אחוזים ניכרים מהמשיבים סירבו לבחור באפשרויות המוצעות והשיבו 'אף אחד מהם' או 'שניהם'. תופעה זו חזרה על עצמה בשאלות נוספות, והיא מלמדת כי לצד הפערים בין שני הגושים יש חוסר שביעות רצון והסתייגות מהמערכת הפוליטית כולה. היקף התופעה (למעלה משליש מהנשאלים בשאלה זו) והאפשרות הסבירה שאחוז הנמנעים מבחירה היה גדל לו הוצעו אפשרויות אלה – מראים שיש פוטנציאל לשינוי דרמטי ביחסי הכוחות בין הגושים, אם אחד מהם יצליח לרכוש את אמון הנשאלים שמעדיפים בשעה זו להימנע מהחלטה.

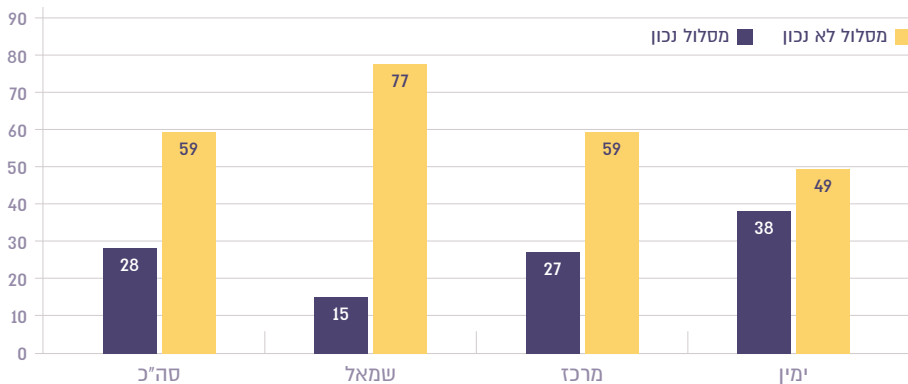
בסקר השתמשנו במונחים 'שמאל', 'ימין' ו'מרכז' כדי לתאר את המפה הפוליטית בישראל. יש הטוענים כי מונחים אלה אינם משקפים את פניה האמתיות של הפוליטיקה הישראלית או את עמדותיהם של רבים בקרב הציבור, בין היתר בשל ריבוי האזרחים המחזיקים בעמדות חברתיות-כלכליות המזוהות עם השמאל ובעמדות מדיניות-ביטחוניות המזוהות עם הימין או להפך. מרבית הנשאלים בסקר (48% מול 39%) גרסו כי שלושת המונחים הללו הם 'דרך טובה לאפיין את ההשקפות והערכים הפוליטיים של הישראלים'. נתון זה אינו מוכיח שיש להמשיך להשתמש במונחים אלו, אך הוא מראה שהציבור הישראלי עדיין רואה בהם כלי שימושי ואמין להבנת המערכת הפוליטית ולניתוחה.

הדימוי השלילי נוגע לשמאל כמותג, אך לא לעמדות שמאליות

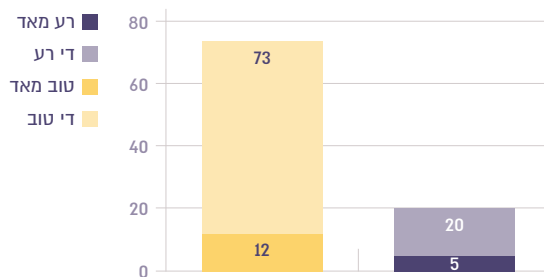
2

ניתן היה לשער שאם המחנה הפוליטי האהוד פחות בישראל הולך ונחלש יחוש הציבור שביעות רצון מהכיוון שבו נעה המדינה, אך התמונה העולה מהסקר הפוכה. בשאלה כללית הדומה במבנה לשאלה על דימוי הגושים הפוליטיים השיבו רוב הנשאלים משני מהמחנות כי לתחושתם המדינה נעה בכיוון לא נכון (תרשים 9). חוסר שביעות הרצון לא נבע ממצבם הכלכלי האישי של הנשאלים, שאחוזים ניכרים מהם השיבו שמצבם הכלכלי האישי טוב; מקור התחושה כי המדינה נעה בכיוון שלילי גם אינו בהשלכות המדיניות על הפרט, בניגוד לפרשנות לאירועי המחאה החברתית (קיץ 2011) בכלי התקשורת (תרשים 10).

תרשים 9: "האם אתה סבור שמצב העניינים בישראל הולך בכיוון הנכון או שמא אתה מרגיש שהעניינים סטו במידה ניכרת מהמסלול הנכון ונעים במסלול לא נכון?"

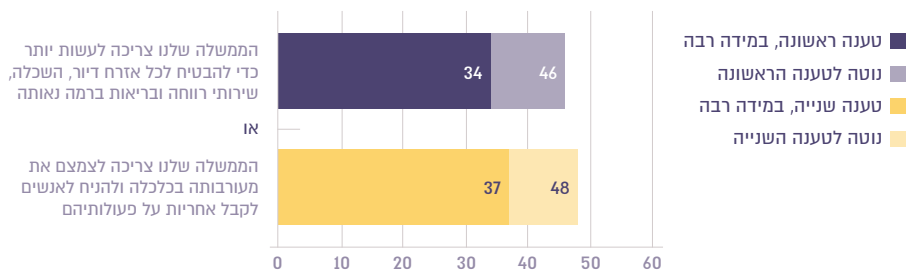
תרשים 10: "כעת אבקש ממך לדרג את מצבך הכלכלי האישי. האם הוא טוב מאוד, די טוב, די רע או רע מאוד?"

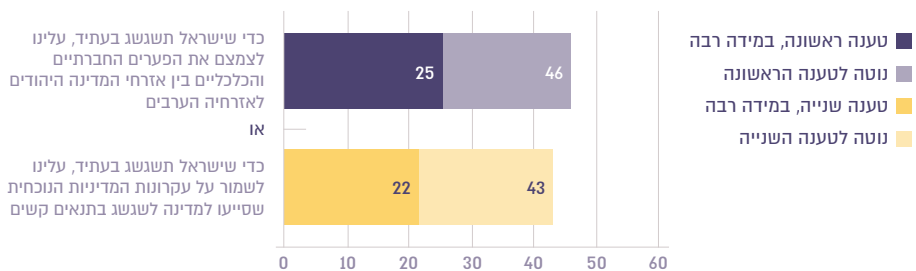
בעקבות הנתונים על הדימוי השלילי של השמאל בציבור הישראלי ניתן היה לשער שגם עמדות היסוד המזוהות עם השמאל בנושאים המדיניים, האזרחיים והכלכליים יתקבלו ביחס בלתי אוהד. אולם מתשובות הנסקרים עולה כי לעמדות השמאל בשאלות פוליטיות, חברתיות וכלכליות יש תמיכה של כמחצית מהציבור ולעיתים אף למעלה מכך.

כאשר נשאלו הנסקרים אם הם מצדדים במעורבות רבה יותר של הממשלה בכלכלה או בצמצום מעורבותה, תמכו 46% מהם בהגברת מעורבות הממשלה (תרשים 11), עמדה הנחשבת 'שמאלית', ו-48% מהם התנגדו לכך. בשאלת הצורך להגדיל את השוויון בין אזרחי ישראל הערבים לאזרחיה היהודים תמכו 46% בהגדלת השוויון, ו-43% תמכו בשימור המדיניות הנוכחית (תרשים 12).

תרשים 11: "איזו טענה קרובה יותר להשקפתך האישית – הטענה הראשונה או הטענה השנייה – גם אם אף אחת מהן אינה משקפת את דעתך בדיוק?"

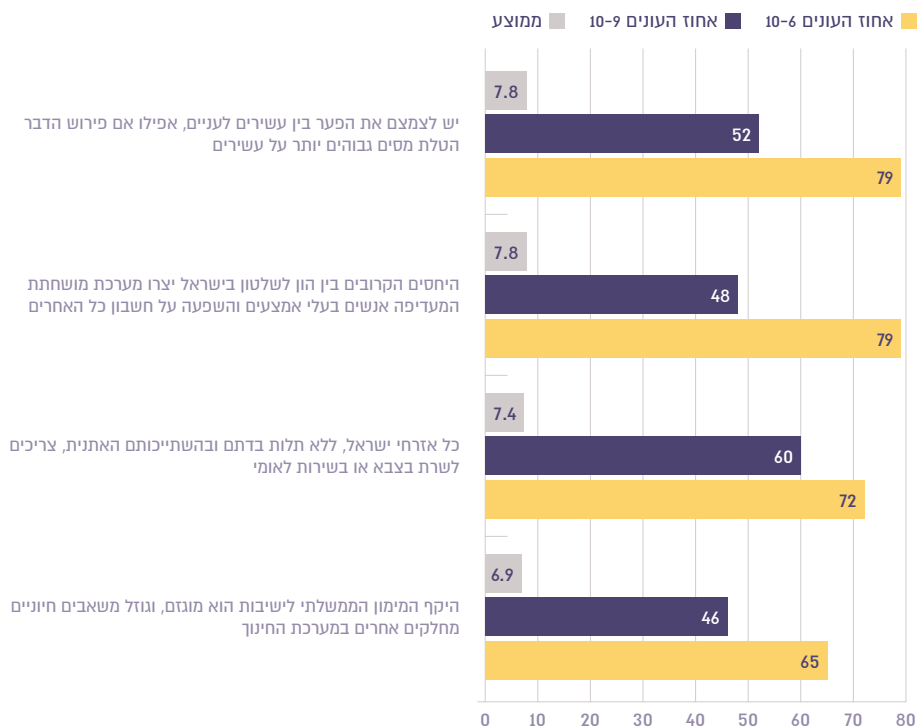
תרשים 12: "איזו טענה קרובה יותר להשקפתך האישית – הטענה הראשונה או הטענה השנייה – גם אם אף אחת מהן אינה משקפת את דעתך בדיוק?"

לנסקרים הוצגו גם אמירות עקרוניות הנוגעות למצב הכלכלי-חברתי במדינה. שתי האמירות שזכו לממוצע התמיכה הגבוה ביותר היו הצורך לצמצם את הפערים בין עשירים לעניים גם במחיר הגדלת המסים, והטענה שיחסי הון-שלטון בישראל משרתים את בעלי האמצעים ופוגעים בשאר הציבור (תרשים 13). אחוז ניכר מן הציבור סבור אפוא שכפי שטוען השמאל, אלו בעיות מרכזיות במבנה הכלכלי-חברתי של המדינה. נושאים אחרים שזכו לתמיכה גורפת בציבור הם החובה לשרת שירות צבאי או לאומי וההסתייגות מהיקף המימון הממשלתי לישיבות חרדיות.

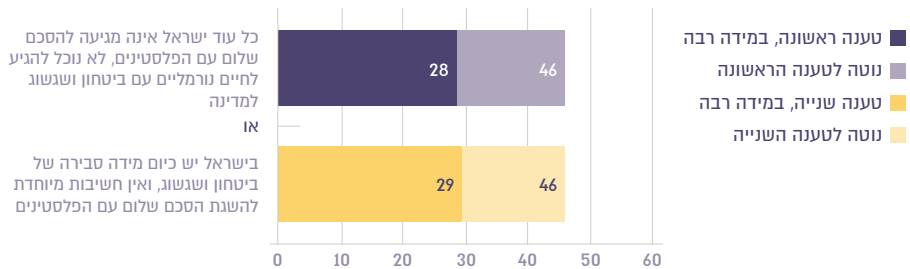
תרשים 13: "ציין לי לגבי כל הצהרה באיזו מידה אתה מסכים\ה אתה בטולם מ-1 עד 10. הבחירה ב-10 מציינת הסכמה מוחלטת לתוכן המשפט, הבחירה ב-1 מציינת חוסר הסכמה לתוכן המשפט והבחירה ב-5 מציינת שאינך יודע\ת אם אתה מסכים\ה או לא"

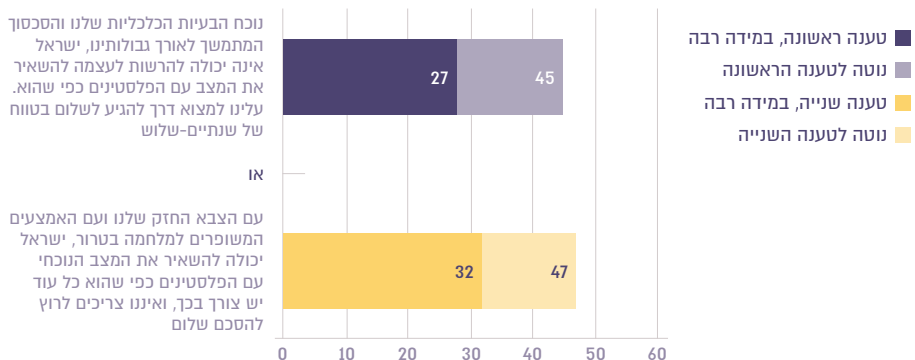
גם נושאים אחרים נבדקו בשיטה זו, ומהתשובות עלה ש-58% מהישראלים סבורים שזכויות נשים בישראל מאוימות. המשיבים הסכימו במידה רבה (10-6) עם ההיגד 'בין אם מדובר בשכר נמוך יותר בהשוואה לגברים בעבודה דומה, בהטרדות מיניות או במקום שבו הן רשאיות לשבת בקווי אוטובוס מסוימים – זכויות הנשים בישראל נמצאות יותר ויותר במצב של איום'; 31% הסכימו עם ההיגד במידה רבה יותר (10-9). 56% מהמשיבים סברו שאזרחי ישראל הערבים אינם נהנים משוויון זכויות; 47% סברו שיש לכבד יותר את מסורת הציבור החרדי ואת ערכיו ו-44% סברו כי יוצאי עדות המזרח יש פחות הזדמנויות כלכליות מאשר לאשכנזים. הנתון האחרון היה גבוה במיוחד בקרב אזרחי ישראל הערבים (7.2%), גבוה יותר מאשר בקרב יהודים יוצאי עדות המזרח (5.8%).

בנושא השני הניצב בלב מחלוקת הימין והשמאל בישראל, הסכסוך הישראלי-פלסטיני, הבחינו הסוקרים בין שתי השפעות של הסכסוך: ההשפעה על הביטחון האישי וההשפעה על הביטחון הלאומי. בעניין הביטחון האישי אחוז המשיבים שסברו שיש הכרח לפתור את הסכסוך היה שווה לאחוז המשיבים שסברו כי אין בכך חשיבות מיוחדת (תרשים 14); בעניין הביטחון הלאומי סברו 45% מהמשיבים כי יש להגיע לשלום בשנים הקרובות, ואילו 47% סברו שישראל יכולה להמשיך במצב הקיים כל עוד יש בו צורך (תרשים 15).

תרשים 14: תשובה לשאלה "איזו טענה קרובה יותר להשקפתך האישית – הטענה הראשונה או הטענה השנייה – גם אם אף אחת מהן אינה משקפת את דעתך בדיוק?"

תרשים 15: תשובה לשאלה "איזו טענה קרובה יותר להשקפתך האישית – הטענה הראשונה או הטענה השנייה – גם אם אף אחת מהן אינה משקפת את דעתך בדיוק?"

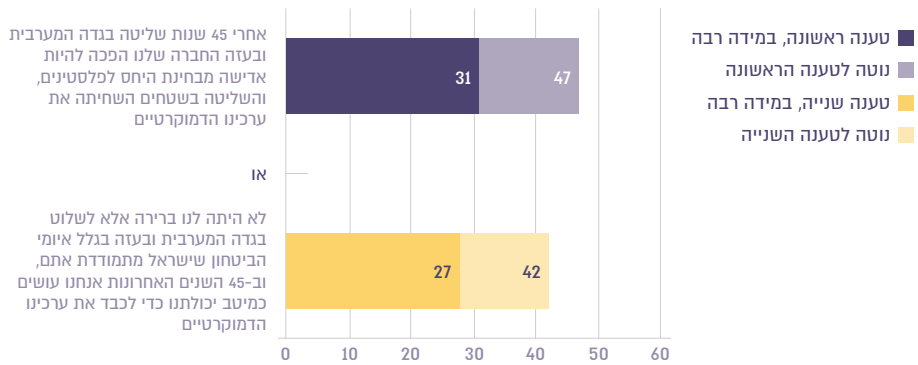

שתי השאלות משקפות התפלגות שווה כמעט (ובטווח טעות הדגימה) בקרב הנשאלים בנושא שבו נחשב שהקונצנזוס בישראל נע בחזקה לימין.

הפערים בין העמדות בשאלות הללו היו בתוך טווח הטעות של הסקר, אך בשאלה על מידת ההשפעה של הכיבוש על ערכי החברה הישראלית היה רוב קטן לסבורים כי הכיבוש משפיע באופן שלילי על ערכיה: 47% השיבו שהכיבוש משחית את ערכי החברה הדמוקרטיים ו-42% סברו כי החברה בישראל עושה כל שניתן כדי לשמור על ערכי הדמוקרטיה (תרשים 16). נתון זה מלמד כי המסרים המזוהים עם השמאל אינם בלתי אהודים בפני עצמם, ואפשר שפעמים רבות הבעיה נעוצה באופן שבו מסרים אלה מוצגים לציבור או בזהות הדוברים המציגים אותם.

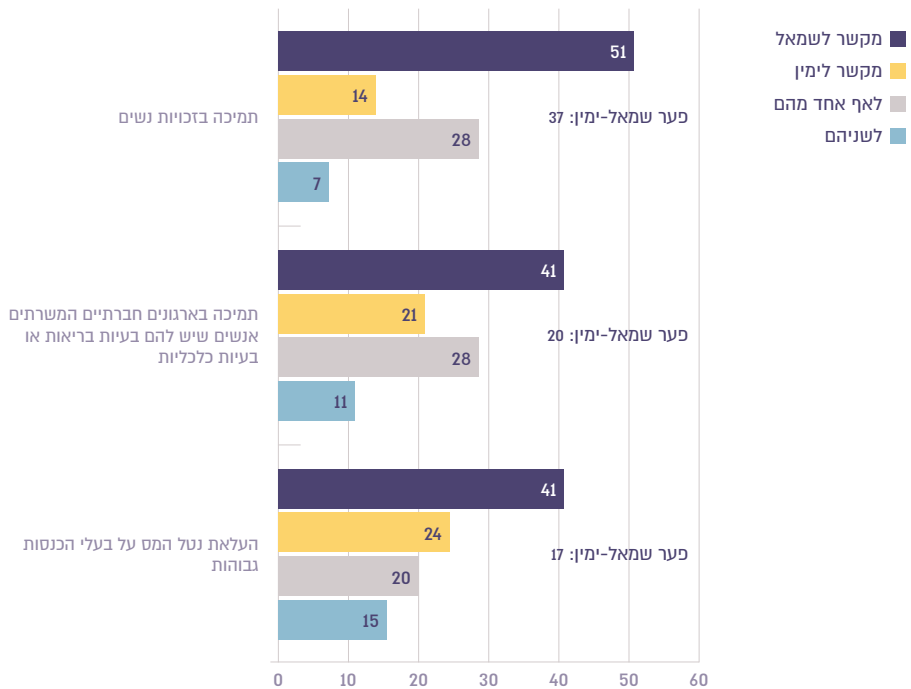
כשנתבקשו הנשאלים לדרג את מידת הזדהותם עם מונחים פוליטיים, זכה המונח 'דמוקרטי' לאחוזי האהדה הגבוהים ביותר (77%), בפער גדול ממונחים פופולריים אחרים כדוגמת 'לאומי' (66%) ו'סוציאל-דמוקרטי' (55%). למרות התחושה שערכים דמוקרטיים בישראל נתונים במתקפה, רוב המשיבים הזדהו עמם וקרוב למחצית אף ראו בפגיעה בהם תוצאה מהשליטה בשטחים הכבושים. מסקנה אפשרית מנתון זה היא שהשמאל צריך להדגיש את הפגיעה בדמוקרטיה הנובעת ממדיניות הימין אך אל לו לנכס את המושג, שזוכה לפופולריות רבה גם בקרב מצביעי הימין. ניכר כי הפערים בין הגושים בנוגע למונח 'דמוקרטי' הם מזעריים (82% בשמאל, 81% במרכז ו-79% בימין).

תרשים 16: תשובה לשאלה "איזו טענה קרובה יותר להשקפתך האישית – הטענה הראשונה או הטענה השנייה – גם אם אף אחת מהן אינה משקפת את דעתך בדיוק?"

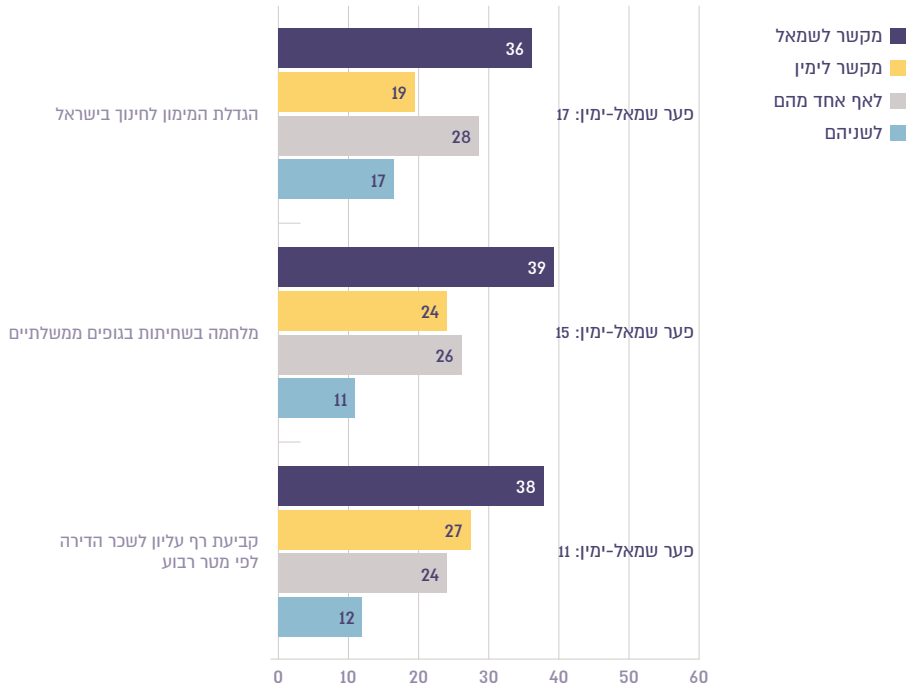

מן הסקר ניתן להסיק גם שהציבור בישראל מזהה את העמדות האידיאולוגיות ה'שמאליות' וה'ימניות' עם גושי השמאל והימין הפוליטי (תרשים 17; תרשים 18). למרות הדימוי השלילי שדבק בשמאל, אחוז משמעותי בציבור מחשיב אותו כמייצג תפיסות מפתח שבהן מחזיקה כמחצית מהאוכלוסייה.

תרשים 17: תשובה לשאלה "האם אתה מקשר את העמדה הבאה לימין או לשמאל?" (באחוזים)

תרשים 18: תשובה לשאלה "האם אתה מקשר את העמדה הבאה לימין או לשמאל?" (באחוזים)

סיכום

מהממצאים שהוצגו לעיל עולה בבירור כי חולשתו הפוליטית של השמאל בישראל תואמת את דימויו הציבורי הבעייתי, בייחוד בשלושה תחומים: ניכור, חוסר יכולת לנהל את ענייני המדינה והיעדר רלוונטיות בנושא הביטחון. עם זאת הסקר מלמד כי למרות חולשתו המעשית של השמאל, למרות הדימוי השלילי שלו בפוליטיקה הישראלית ולמרות עצמת הימין הגוברת בעשורים האחרונים, הציבור בישראל אינו מרוצה כלל מהכיוון שאליו מועדות פני המדינה. התברר גם כי העמדות הקלאסיות המאפיינות את גוש השמאל ומבחינות בינו לגוש הימין עוררו הזדהות אצל מחצית מהנשאלים. נתון זה מלמד שהתמקדות בעמדות אלו מתוך הדגשת הצעות מדיניות אחראיות ופתרונות לבעיות המטרידות את הציבור, עשויה לשקם את מעמד השמאל בכלל ואת כוחו האלקטורלי של גוש השמאל-מרכז בפרט. הסקר מבחיר עוד כי אחוז משמעותי בציבור מבין כי המחנה הפוליטי המחויב לעמדות חברתיות הוא השמאל, אך השמאל טרם מיצה את הפוטנציאל הגלום בזיהויו עם עמדות אלה.

יתר על כן, התוצאות מלמדות כי יש מקום לחידוד ולהבהרת ההבדלים בין הגושים הפוליטיים בישראל באופן שיקרב בין המערכת הפוליטית לעמדות הציבור. ניתוח המערכת הפוליטית לאור נתוני הסקר מראה שבניגוד לתיאוריות על 'מפץ גדול' שיארגן מחדש את המחנות, הופעת המחזורית של מפלגות מרכז לא נוגסת בגוש הימין אלא דווקא בגוש השמאל. הציבור הישראלי חלוק באופן מהותי בשאלות היסוד של הפוליטיקה הישראלית, ולכן יש להטיל ספק בתרומתה של עמדה מרכזית עצמאית שאינה משתייכת במובהק למחנה המרכז-שמאל לקידום הכרעות מהותיות. טשטוש העמדות הנהוג במערכת הפוליטית משמאל ומימין תורם לאבדן האמון של האזרחים בנציגיהם, ולספקנות הולכת וגדלה באשר ליכולת המערכת לקדם את האינטרס הציבורי.⁴

השוואה בין חלוקת הכוח בכנסת לעמדות הציבור כפי שהן משתקפות בסקר עשויה להעלות שתי השערות: ראשית, מצביעים פוטנציאליים של גוש השמאל או המרכז-שמאל נמנעים מהצבעה עבורו לא בגלל הבדלים אידיאולוגיים אלא בשל קושי להזדהות עם מחנה שנחשב מנוכר, אליטיסטי ולא רציני דיו; שנית, אף על פי שרבים בציבור הישראלי מסכימים עם עמדות היסוד של השמאל אפילו בשאלות מדיניות, בעיית האמינות בסוגיית הביטחון דוחפת מצביעי שמאל פוטנציאליים לזרועות הימין. הפתרון לבעיות אלה אינו יכול להיות קוסמטי. השמאל אינו סובל מבעיית דימוי בלבד אלא מבעיית עומק המתבטאת, בין היתר, בדימוי שלילי ובחוסר אמון ציבורי. העובדה שישראלים רבים מחזיקים בעמדות שניתן לראותן כשמאליות, אינה הופכת אותם למצביעי שמאל פוטנציאליים. השמאל הישראלי על מוסדותיו, ארגוניו ונציגיו זקוק לשידוד מערכות שיכלול התחדשות רעיונית, חילופי אישים ושיקום הדרגתי של אמון המצביעים ביכולותיו.

4 כך עולה מתוצאות המדד הרב-שנתי לביצועי המגזר הציבורי בישראל לשנת 2012. לפי מדד זה אמון הציבור בחברי הכנסת, בחברי הממשלה ובמפלגות נמצא בשפל. ראו מערכת תהוד"ה, 'שפל ברמת אמון הציבור בפוליטיקאים', אוניברסיטת חיפה, 12.11.04, <http://wordpress.haifa.ac.il/?p=4195>.

www.molad.org

משרד 077 706 0200

פקס 077 701 0209